

24.8.2017

Kuntatalouden ja -hallinnon neuvottelukunta

Kuntatalouden ja -hallinnon neuvottelukunnan kokous 24.8.2017

Kuntatalouden kestävydestä on pidettävä kiinni

Kuntatalous vahvistui - näkymät parantuvat myös lähivuosille

Vuoden 2016 tilinpäätösarviot osoittavat kuntatalouden jatkaneen vahvistumistaan. Vuosikate vahvistui yli 700 milj. euroa kattaen poistot ja arvonalentumiset, minkä lisäksi tilikauden tulos nousi peräti 1,1 miljardiin euroon.

Tunnuslukujen vahvistuminen aiheutui pääosin kuntasektorin toimintamenojen historiallisen maltillisesta kasvusta. Menojen kasvua hillitsivät muun muassa kuntien omat sopeuttamistoimenpiteet, kilpailukyky sopimukseen liittyvien alentuneiden lomapalkkavarausten kirjautuminen vuodelle 2016 sekä hallituksen sopeutustoimet. Myös verorahoitus kehittyi hivenen edellisvuotta paremmin.

Kuntatalouden investointimenot pysyivät viime vuonna korkealla tasolla. Tästä huolimatta rahoituksellista tasapainoa kuvaava toiminnan ja investoinnin rahavirta parani noin 700 milj. eurolla päätyen lähes tasapainoon. Investointien omarahoitusosuus onkin noussut jo yli 70 prosenttiin. Lainakanta nousi 18,1 miljardiin euroon, mutta velkaantumisen kasvu hidastui 4 prosenttiin. Syömävelan osuus kuntien lainakannan muutoksesta on erittäin pieni, vuosina 2000–2016 noin viiden prosentin luokkaa.

Kuluvana vuonna odotettua myönteisempi talouskehitys on nostanut erityisesti kuntien yhteisöveroennusteita. Myös kunnallisveroennusteet ovat hivenen parantuneet. Lähivuosien ennuste on kuitenkin vaimea, sillä kiky-sopimus heikentää kuntien veropohjaa noin 500 milj. eurolla vuoden 2018 tasossa. Tulopohjan kehitystä hidastavat myös useat valtionosuuksiin kohdistetut leikkaukset, joiden vuoksi valtionosuuksien arvioidaan laskevan lähivuosina.

Kuntien talousnäkymät kuluvalla vuodelle ovat tulopohjan vaimeudesta huolimatta kuitenkin hyvät. Kilpailukyky sopimuksen menosäästöt, perustoimeentulotuen Kela-siirto ja kuntien omat säästötoimenpiteet hidastavat toimintamenojen kasvua, minkä vuoksi vuosikatteen ja tilikauden tuloksen odotetaan paranevan kuluvana vuonna edelleen. Investointien kasvusta huolimatta kuntatalouden lainanoton ennakoitaan jopa pienenevän. Edellisen kerran kuntien ja kuntayhtymien lainakanta pieneni vuonna 1999.

Vuonna 2018 kuntien talousnäkyvien odotetaan heikkenevän ja palautuvan vuoden 2016 tasolle. Kilpailukyky sopimuksen ja kuntien omat säästötoimet pitävät toimintamenojen kasvun maltillisena. Palkkaneuvotteluilla tai uusilla menojen lisäyksillä ei tule vaikeuttaa kuntatalouden herkkää taloustilannetta.

Kuntatalous on saavuttamassa hallituksen sille julkisen talouden suunnitelmassa asettaman rahoitusasematavoitteen. Toteutuakseen se vaatii pitkäjänteistä tulojen ja menojen maltillista kehitystä sekä investointitarpeet huomioivaa tulorahoitusta. Tavoitteen mukaan paikallishallinnon nettoluotonanto saa olla korkeintaan -0,5 % suhteessa BKT:hen vuonna 2019.

Säästötoimia on jatkettava, leikkauksia kohtuullistettava

Hallituksen tavoitteena on luoda kunnille osana julkisen talouden sopeuttamista edellytyksiä menosäästöihin tai tulojen lisäykseen noin 700 milj. euron edestä vuoden 2019 tasolla. Kuntaliiton kesäkuisen kyselyn mukaan hallituksen mahdollistamat säästöt eivät ole kuitenkaan toteutuneet kunnissa toivotulla tavalla. Kyselyn mukaan säästöjä tai tulojen lisäyksiä on kuntataloudessa koossa vasta 220 milj. euroa.

VM:n mukaan hallitusohjelman säästötavoitteessa kuitenkin pysytään, kun hallitusohjelman säästöihin luetaan mukaan kuntien omia sopeutustoimia 300 milj. euron edestä. Arvio pohjautuu pitkälti Kuntatyönantajien kyselyyn kuntien henkilöstömenosäästöistä.

Tavoite vähentää julkisen sektorin tehtäviä ja toimintaa ohjaavia normeja on edelleen erittäin tärkeä. Työtä tulee jatkaa kehysriiheen mennessä hallituksen ja Kuntaliiton yhteistyönä.

Lakisääteisten tehtävien vähentämisen ohella jatkotyössä on selvitetävä kuntien ja kuntayhtymien toteuttamien muiden säästötoimien suuruusluokkaa. Lisäksi työssä on huomioitava kuntien hallituskauden loppupuolella tekemät uudet hallitusohjelman mahdollistamat säästöpäätökset.

Toteutuneisiin säästöihin liittyvästä epävarmuudesta huolimatta hallitus on kohdistamassa kunnille jälleen uusia valtionosuusleikkauksia vuonna 2018. Osa leikkauksista on hyvin ongelmallisia, sillä ne pohjautuvat vain laskennallisiin arvioihin kuntien menosäästöistä ja arvuutettiin kuntien sote- ja maakuntauudistuksen tuoman tehtäväkentän muutosten vaikutuksista kuntien kustannuskehitykseen vuonna 2018.

Kyseenalaisimpia leikkauksia ovat vuosityöajan pidennykseen perustuva kiky-vähennys, päivystyksen ja erikoissairaanhoidon uudistuksen säästöarvioihin perustuva vos-leikkaus sekä leikkaus sote-ICT-menojen arvioidun säästön perusteella.

Kilpailukyky sopimus synnyttää kuntatalouteen huomattavia säästöjä, mutta hallituksen päätöksen mukaisesti säästöt leikataan kuntataloudesta. Hyödyt leikkautuvat osittain palkansaajien lakisääteisten maksujen korotuksen aiheuttamina verotulomenetyksinä ja osittain kuntien valtionosuuksien leikkauksina. Kokonaisuudessaan kilpailukyky sopimus heikentää kuntataloutta niin vuosina 2017 kuin 2018.

Kuntaliitto vaatii, että vuosityöajan pidennyksen vuodelle 2018 kaavailtu kiky-valtionosuusleikkaus, yhteensä 120 miljoonaa euroa, jaksotetaan uudelleen. Kuntaliiton tekemän kyselyn mukaan kuntien arvio laskennallisesta säästöistä on selvästi tavoiteltua pienempi ja toteutuu hitaasti.

Hallituksen linjasta poiketen kilpailukyky sopimukseen liittyneissä neuvotteluissa tähdättiin siihen, että sopimus on kuntatalouden kannalta kustannusneutraali.

Budjettiesitykseen sisältyy myös 40 miljoonan euron leikkaus kuntien valtionosuuksista sen vuoksi, että kunnilta ja sairaanhoitopiireiltä oletetaan säästyvän maakuntauudistuksen vuoksi sote-ICT-kehittämismenoja. Tämä leikkaus on peruttava, sillä menosäästöä ei ole vuonna 2018 todennettavissa. Päinvastoin kunnat panostavat sote-uudistukseen ja kehittävät palvelujaan edelleen. Leikkaus on myös vastoin valtionosuusjärjestelmän peruslogiikkaa, johon kuuluva vuosittainen kustannustenjaon tarkistus ottaa automaattisesti huomioon mahdollisen kustannusten vähennyksen valtionosuuksien mitoituksessa.

Leikkaus kuntien sote-ICT-kehittämismenojen säästön perusteella on peruttava.

Valtion kuntatalouteen kohdistuviin toimenpide-esityksiin sisältyy myös muita valtionosuusleikkauksia, joita perustellaan kuntien jo toteutuneilla säästöillä. Keskeisimpiä toimia ovat erikoissairaanhoidon keskittämisen sekä omais- ja perhehoidon kehittämisen perusteella syntyneet säästöt ja niihin perustuvat valtionosuusleikkaukset. Kuntien mukaan säästöjä ei ole näistä toimista juurikaan syntynyt.

Vaikka kuntien toteutuneet henkilöstösäästöt ja muut säästötoimet tasapainottavat kuntataloutta, säästöjen ja valtionosuusleikkausten mittaluokasta ei ole kenelläkään tällä hetkellä tarkkaa kuvaa. Ei ole lainkaan selvää, asettuuko valtionosuusleikkausten ja toteutuneiden kuntasäästöjen yhteissumman suhde valtionosuusprosentin tuntumaan.

Lisäksi leikkaukset ja kilpailukyky sopimuksen muut tulopohjan heikennykset asettavat taloudellisesti heikommin pärjäävät yksittäiset kunnat vaikeaan asemaan. Myös talouskasvun voimistuminen saattaa jopa lisätä eroja kuntakentän sisällä.

Valtion toimenpiteiden yhteisvaikutus on vuonna 2018 kuntataloutta heikentävä. Hallituksen tavoitteena on kuitenkin tasapainottaa kuntataloutta, joten leikkausten jaksotusta ja mitoitusta on kohtuullistettava.

Leikkaukset eivät saa perustua oletuksiin kuntien käyttäytymisestä. Kuntien säästöt näkyvät valtionosuusrahoituksessa kuntien vuosittaisen kustannustenjaon kautta.

Talouskasvun ennakoidaan hidastuvan ensi vuonna, mutta väestön ikääntymisestä ja palvelutarpeen kasvusta syntyvät paineet jatkuvat kuntataloudessa yhä voimakkaina. Tässä tilanteessa kuntatalouden kestävydestä ja kuntapolitiikan ennakoitavuudesta on pidettävä erityistä huolta, jotta kunnat kykenevät hoitamaan lukuisat lakisääteiset ja muut tehtävänsä sekä investointitarpeensa jatkossakin.

Muutostuen rahoitus varmistettava

Valtiovarainministeriön budjettiesityksessä sote- ja maakuntauudistuksen valmisteluun ehdotetaan 166 miljoonan euron määrärahaa maakuntien hallinnon käynnistämiseen, palvelukustusten perustamiseen ja ICT-muutostukeen. Tästä summasta esivalmisteluun eli maakuntiin lakien hyväksymistä edeltävälle ajalle ei esitetä rahoitusta lainkaan. Väliaikaishallinnoille eli lakien hyväksymisen jälkeiselle ajalle on esitetty 20 milj. euroa. Maakuntien omaan ICT-valmistelutyöhön suunnattavan rahoituksen suuruus ei selviä esityksestä.

Kehysriihessä hallitus päätti 58 miljoonan euron rahoituksesta vuodelle 2018 maakunta- ja sote-uudistuksen valmisteluun ja toimeenpanon tukemiseen. Tästä summasta 45 miljoonaa euroa oli tarkoitettu maakunnissa tapahtuvaan esivalmisteluun. Kehysriihessä sovitusta valmistelun perusrahoituksesta on ehdottomasti pidettävä kiinni. Lisäksi maakuntien ICT-valmistelun rahoitus on turvattava maakuntien esittämässä laajuudessa, noin 110 miljoonaa euroa, ilman, että valmistelu rahoitetaan kuntien valtionavustusta leikkaamalla.

Jotta sote- ja maakuntauudistuksen esivalmistelun jatkuvuus taataan vuodenvaihteen yli, osa vuoden 2018 esivalmistelurahoituksesta pitää myöntää vuoden 2017 toisessa lisätalousarviossa siirtomäärärahana.

Sote- ja maakuntauudistuksen valmistelun rahoitus on varmistettava ja se kuuluu valtion vastuulle. Kun valmistelu aika pidentyi, resurssitarpeet luonnollisesti kasvavat.

Varhaiskasvatusmaksujen kompensatiomallia on muutettava

Varhaiskasvatusmaksuja esitetään alennettavaksi 70 miljoonalla eurolla vuonna 2018. Maksutulovähennykset esitetään kompensoitavaksi kunnille siten, että peruspalveluiden valtionosuusrahoitusta lisätään 25 miljoonalla eurolla, yhteisöveron jako-osuutta korotetaan 60 miljoonalla eurolla ja kiinteistöveron alarajaa korotetaan 25 miljoonalla eurolla. Kompensatio olisi yhteensä 110 miljoonaa euroa.

Kuntaliitto pitää todennäköisenä, että kaikki maksuja vähentävät muutokset pienentävät kuntien maksutuottoja esitettyä enemmän. Kuntaliiton kuntakyselyn perusteella maksutuottojen menetyksistä johtuen olisi noin 100 miljoonaa euroa vuodessa verrattuna nykytilanteeseen. Kuntaliitto muistuttaa, että toistaiseksi ei ole tietoa 1.3.2017 voimaan tulleen lain todellisista maksutuottoja alentavasta vaikutuksesta. Kuntaliiton laskelmien mukaan kompensatiotarve onkin esitettyä summaa suurempi. Lisäksi sen tulee kohdentua yhdenmukaisin perustein eri kuntiin.

Kiinteistöveron alarajan nostaminen ei ole varsinaista kompensatiota kunnille. Alarajojen korotus kohdistuu erittäin epätasaisesti eri kuntiin. Kompensatio tulisi kokonaisuudessaan toteuttaa yhteisöveron ja valtionosuuksien kautta.

Laskelmissa ei ole huomioitu kunnille syntyvää investointikustannusta lisääntyvästä lapsimäärästä johtuen. Kuntaliiton arvion mukaan esityksen mukainen lapsimäärän kasvu aiheuttaa kunnille noin 6 miljoonan euron vuosittaisen investointikulun tilojen lisäämiseksi. Kokonaisuutena Kuntaliiton tekemien laskelmien mukaan investointitarve lisääntyvän lapsimäärän johdosta olisi vähintään lähes 100 miljoonaa euroa.

Toisen asteen ammatillisen koulutuksen reformi ja hallitusohjelman mukaiset ammatillisen koulutuksen säästöt

Ammatillisen koulutuksen suurimmat menoerät ovat henkilöstö- ja kiinteistökuksannukset. Ammatilliseen koulutukseen on tällä ja edellisellä hallituskaudella kohdennettu merkittäviä säästöjä. Ammatillisen koulutuksen järjestäjät ovat jo pitkään tehostaneet tilankäyttöä säästämällä näin tilakustannuksista. Ammatillisen koulutuksen järjestäjille tulee uusia ja laajenevia tehtäviä uuden lain myötä vuoden 2018 alusta alkaen. Kuntaliiton arvion mukaan ammatillisen koulutuksen järjestäjien kustannukset lisääntyvät 84 miljoonalla eurolla.

Vuoden 2018 talousarvioehdotuksessa ei ole varattu määrärahoja uusien ja laajenevien tehtävien hoitamiseen, vaikka lain kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta (29.12.2009/1704) 55 § 2 mom. mukaan uusissa ja laajentuvissa valtionosuustehtävissä valtionosuus on 100 prosenttia uusien ja laajentuvien tehtävien laskennallisista kustannuksista.

Selvää on, että säästöjä on jouduttu ja joudutaan kohdentamaan myös henkilöstökuluihin, jolloin myös opiskelijan saaman opetuksen ja ohjauksen määrä vähenee.

Kuntien mahdollisuuksia ja kannustimia hoitaa työllisyyttä tulee parantaa

Kuntien panostukset työllisyyden edistämiseen ovat vuositasolla jo yli 800 miljoonaa euroa. Eriyisen merkittäviä ne ovat kaupunkiseuduilla, joissa elinkeinopolitiikan kokonaisuudessa työllisyyden hoidolla on tärkeä rooli. Kuntien taloudelliset panostukset, kasvanut osaaminen ja työllisyyttä edistävät palvelut tulee ottaa huomioon työllisyydenhoidon uudelleenjärjestelyissä niin, että kunnilla on jatkossa mahdollisuus sopia maakunnan kanssa vastuista ja velvoitteista.

Kun kunnilla on mahdollisuus ja kannustin hoitaa työllisyyttä, myös työmarkkinatuen osittain rahoitusvastuu kunnille on perusteltu. Tämä edellyttää kuitenkin myös työmarkkinatuen kehittämistä niin, että sitä voidaan jatkossa entistä joustavammin käyttää aktiivisuuden välineenä.

Hyväksi koettuja käytäntöjä tulee kehittää ja syventää uuteen toimintaympäristöön sopivaksi.

Alueelliset työllisyyskokeilut ovat käynnistyneet 1.8.2017 alkaen. Jotta kokeilujen tuloksia voidaan täysimääräisesti käyttää hyväksi maakuntauudistuksen toimeenpanossa, Kuntaliitto pitää välttämättömänä, että kokeiluja jatkamisesta vuoden 2019 loppuun päätetään mahdollisimman pikaisesti.

Pitkään työttömänä olleiden ja osatyökykyisten tukeminen monin eri tavoin on tärkeää, jotta mahdollisimman monen työpanos olisi tulevaisuudessa työmarkkinoiden käytettävissä. Kuntien mahdollisuudet tukea näitä ihmisryhmiä ovat heikentyneet, sillä työllistymiseen on käytettävissä tänä vuonna vähemmän palkkatukimäärärahoja kuin edellisenä vuonna.

Maahanmuuttajien kotouttamisen laskennallisia korvauksia on korotettava

Kuntaliitto pitää tärkeänä, että kotouttaminen nähdään osana maahanmuuttopolitiikan kokonaisuutta. Oleskeluluvan saamisen jälkeen maahanmuuttajan kotoutumisen onnistuminen on myös yhteiskunnan kannalta olennaisen tärkeää, jotta voidaan ehkäistä maahanmuuttajien syrjäytymistä ja työttömyyden kasvua.

Sisäministeriö on arvioinut, että vuonna 2018 Suomeen saapuu 7000 turvapaikanhakijaa. Suomen pakolaiskiintiö vuodelle 2018 on 750 henkilöä. Työ- ja elinkeinoministeriö on arvioinut, että vuonna 2018 tarvitaan vähintään 3200 kuntasijoituspaikkaa kiintiöpakolaisille ja oleskeluluvan saaneille turvapaikanhakijoille.

Työ- ja elinkeinoministeriön tavoitteena on kotouttamisprosessin oikea-aikaisuus ja kotoutujan palvelutarpeeseen vastaaminen sekä maahanmuuttajien alkuvaiheen palvelujen vahvistaminen.

Valtio maksaa kunnille laskennallisia korvauksia kiintiöpakolaisten ja oleskeluluvan saaneiden turvapaikanhakijoiden vastaanottamisesta. Kunnat järjestävät kotouttamispalveluja erityisesti kuntaan muuton alkuvaiheessa kunnille maksettavilla laskennallisilla korvauksilla.

Tällä hetkellä laskennalliset korvaukset kunnille ovat 6 845 euroa vuodessa alle 7-vuotiaasta ja 2 300 euroa vuodessa 7 vuotta täyttäneestä henkilöstä. Korvauksia maksetaan kunnille kiintiöpakolaisista neljän vuoden ajan ja muiden henkilöiden osalta kolmen vuoden ajan.

Laskennallisten korvausten taso määriteltiin vuonna 1993. Sen jälkeen laskennallisia korvauksia on korotettu kaksi kertaa. Vuonna 2010 korvauksia korotettiin kymmenellä prosentilla ja vuonna 2011 korotettiin yli 7-vuotiaista maksettavaa korvausta kymmenellä prosentilla. Tilastokeskuksen julkisten menojen hintaindeksin mukaan kuntien sosiaalitoimen kustannukset ovat vuosina 1993–2016 nousseet 78,1 %. On otettava huomioon myös palvelujen laadullisen ja määrällisen muutoksen vaikutus kustannusten nousuun. Jotta korvaustaso vastaisi vuoden 1993 jälkeen tapahtunutta kustannusten nousua sosiaalitoimessa, tulisi laskennallisten korvausten alle 7-vuotiaiden osalta olla 11 083 euroa vuodessa ja 7 vuotta täyttäneiden osalta 3 384 euroa vuodessa.

Valtiovarainministeriön ehdotuksessa valtion talousarvioksi vuodelle 2018 ei ole esitetty korotuksia kunnille maksettaviin laskennallisiin korvauksiin.

Kuntaliitto pitää tärkeänä, että laskennalliset korvaukset korotetaan vastaamaan kustannuksia. Kunnilta saadun palautteen mukaan laskennallisten korvausten taso ei ole riittävä. Myös eduskunnan hallintovaliokunta on mietinnössään 4/2016 katsonut, että laskennallisiin korvauksiin tulisi kohdistaa hallituskauden aikana määrällinen korotus asteittain niin, että korvausten jälkeenjääneisyys korjaantuu.

Kunnallinen jätehuolto, jätehuollon sidosyksikkösääntely ja vastuunjako

Hallituksen esitysluonnos jätelain muuttamiseksi oli kesän aikana lausunnoilla. Ehdotuksen mukaan kunnille säädetty vastuu rajattaisiin asumisessa syntyvään jätteeseen. Kuitenkin kunnan hallinto- ja palvelutoiminnassa syntyvän yhdyskuntajätteen jätehuolto säilyisi kunnan vastuulla nykyiseen tapaan. Esitysluonnoksessa ehdotetaan jätelakiin julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista annetusta laista poiketen, että jätehuollon alalla toimiviin sidosyksiköihin ja hankintayksiköihin sovellettava markkinaehtoista toimintaa rajoittava ulosmyynnin osuus olisi pysyvästi 10 prosenttia. Vuoden 2017 aikana selvitetään kunnallisen jätteenkäsittelyinfran yhtiöittämistä sekä tarkastellaan keinoja markkinapuutteen todentamiseen.

Nykyisen vastuunjaon pohjalta kunnat ovat tehneet mm. satojen miljoonien investointeja jätteen käsittelyyn ja sitoutuneet pitkällä toimitusajoilla toimittamaan vastuupiiriinsä kuuluvia jätteitä käsittelyyn. Vastuupiirin supistaminen sekä hankintalain sidosyksikkösääntelyn kiristyminen huolimatta jätelakiin ehdotetusta poikkeuksesta johtavat kuntatalouden kannalta mahdolliseen yhtälöön, koska sovitut kustannusvastuut pysyvät jätevirtojen pienentyessäkin. Lisäksi keskustelu ja käynnissä oleva selvitys kunnallisen jätteenkäsittelyinfran eriyttämisestä ovat luoneet kunnille epävarmuuden, joka hidastaa uusia kehityshankkeita tällä hetkellä.

Yhdyskuntajätehuollon esitetty yksityistäminen johtaisi kunnallisen jätehuoltotoiminnan vaarantumiseen, aiheuttaisi merkittäviä markkinahäiriöitä jätehuollon markkinoilla sekä nostaisi kustannuksia. Pienten jätteenkuljetusyritysten toimintaedellytykset heikentyisivät, koska ne ovat tukeutuneet kuntien käsittelypalveluihin. Myös syrjäseutujen elinkeinoelämän jätehuolto joutuisi vaikeuksiin palveluntarjonnan romahtamisen johdosta.

Kuntien jätehuolto on pystynyt turvaamaan jätehuollon palvelut kuntalaisille sekä julkisille palvelutehtäville kohtuulliseen hintaan ja toissijaisesti yrityksille koko Suomen kattavasti, niin kaupungeissa kuin maaseudullakin. Tämä on tärkeää myös kansallisen huoltovarmuuden kannalta.

Kuntavastuun supistaminen ja tarpeettoman kireä sidosyksikkösääntely eivät edistä kiertotaloutta, vaan vaikuttavat päinvastoin negatiivisesti jätehuoltoinfraan investointihalukkuuteen ja siten kierrätyksen edellytysten heikkenemiseen sekä johtavat pahimmillaan kunnallisverovaroin subventoituun kuntien jätehuoltoon.

Kuntaliitto katsoo, että ehdotettu vastuupiirin supistaminen ja esitetty poikkeavakin 10 %:n ulosmyyntiraja johtaisi kuntatalouden kannalta yhtälöön, jossa sovitut kustannusvastuut pysyvät jätevirtojen pienentyessäkin ja kohdistuvat haitankärsijöinä kuntalaisiin jätteenkäsittelyn kustannusten nousuna. Myös julkisten toimijoiden ja yritysten jätehuoltopalveluiden saatavuus vaarantuvat. On ensiarvoisen tärkeää turvata jätelainsäädännössä säädettävällä jätehuollon vähintään 15 %:n ulosmyyntiprosentilla yhdyskuntajätehuollon toimintaedellytykset.

Liikenneverkko, joukkoliikenne ja lakisääteiset henkilökuljetukset

Parlamentaarisen liikenneverkkotyöryhmän päähuomio on valtion väylissä, mutta liikennejärjestelmän toimivuutta ja päästövähennyskeinoja tulee tarkastella työssä kokonaisuutena. Ratkaisujen tulee tukea myös kuntien, kaupunkiseutujen ja alueiden yhdyskuntasuunnittelun ja liikennejärjestelmän tavoitteita. Isojen kaupunkiseutujen kannalta MAL-prosessien ja sopimisen jatkuvuus valtion kanssa on tärkeää.

Liikenneverkon rahoituksen pitkäjänteistämiseksi tulisi pohtia myös tienpidon ohjelmoinnin ja budjettikäytännön kehittämistä, jotta korjausvelkaa voitaisiin hoitaa hallitusti. Eduskunta voisi esimerkiksi päättää yli hallituskausien kestävästä infraohjelmasta, jota hallitukset voisivat osaltaan tarkentaa. Infraohjelmaa voitaisiin hallinnoida oman kehysmenettelyn kautta.

Hinnoittelun painopisteen siirtäminen yhä enemmän auton omistamisesta autonkäyttöön on kannatettava periaate. Autokannan uudistumisen vauhdittaminen tulee tehdä ympäristönäkökulmaa painottaen siten, ettei samalla tulla kannustaneeksi autoilun lisäämiseen. Myös tienkäyttömaksujen käyttöä liikkumisen ohjaukseen ja hankkeiden rahoituspohjan vahvistamiseen kannattaa edelleen selvittää.

Kaupunkiseutujen tienkäyttömaksuille tulisi luoda lainsäädännölliset edellytykset, jotta maksuja voidaan niin päätettäessä kokeilla tai ottaa käyttöön esimerkiksi osaksi MAL-pakettien rahoitusta.

Lain mukaan valtio vastaa tienpidon kustannuksista. Kunnat kuitenkin osallistuvat tienpidon kustannuksiin sopimusmenettelyn kautta. Kunnat vastaavat kadunpidosta, tukevat yksityisteiden kunnossapitoa, vastaavat tietyistä lakisääteisistä henkilökuljetuksista ja rahoittavat avointa joukkoliikennettä. Menoja on siirtynyt kuntien vastattavaksi valtion rahoituksen vähentymisen tai riittämättömyyden takia. Liikenteen verotulot menevät kuitenkin kokonaisuudessaan valtiolle.

Muutokset eivät saa lisätä kuntien paineita osallistua tienpidon rahoitukseen tai asettaa kuntia eriarvoiseen asemaan. Vaihtoehtoiset rahoitusmallit ovat käyttökelpoisia, kun ne tehdään täysin vapaaehtoiselta pohjalta.

Joukkoliikenteen valtionrahoituksen ostovoima on jo vuosia heikentynyt, eikä sitä ole enää varaa yhtään heikentää. Linja-autoliikenteen järjestäminen on vyörynyt monin paikoin ELY-keskuksilta kuntien kontolle. Todennäköisesti liikennekaaren myötä markkinaehtoisin liikenteen nopeat muutokset ja lopetukset lisäävät edelleen kuntien paineita kalliisiin suorahankintoihin, esim. koulukuljetuksissa. Junaliikenteen tukemisessa tulisi päästä nykyistä pitkäjänteisempään ratkaisuun, vaikka junaliikennettä ollaan avaamassa kilpailulle. Junaliikenteen äkilliset heikennykset vievät pohjaa kuntien maankäytön kehittämiseltä ja elinkeinopolitiikalta.

Markkinaehtoisen liikenteen nopeat muutokset tulevat lisäämään kuntien paineita kalliisiin suorahankintoihin. Junaliikenteen tukemisessa tulisi päästä nykyistä pitkäjänteisempään ratkaisuun, vaikka junaliikennettä ollaan avaamassa kilpailulle.

Asuminen

Kohtuuhintainen asuntotarjonta on riittämätöntä etenkin pääkaupunkiseudulla. Kesäkuussa 2016 solmitut MAL-sopimukset luovat edellytyksiä kohtuuhintaisen asuntotuotannon ylläpitämiselle vuoden 2019 loppuun. Sopimukset heijastuvat talousarvioon, joka käyttöavustuksin edistää ARA-ehdoisen tuotannon toteutumista. Valtion on myös konserniohjaustaan vahvistaen huolehdittava siitä, että esimerkiksi asemanseuduilla olevat valtion maa-alueet saadaan asuntotuotannon piiriin.

Kuntaliitto katsoo, että pysyvästi kohtuuhintaista vuokra-asuntotuotantoa tulee edistää rahoitusehdoja keventämällä ja parantamalla merkittävästi pitkän korkotukilainan toimivuutta.

Hallitus pyrkii edistämään rahoitusmallien monimuotoisuutta kehittämällä mm. sosiaalista osuuskunta-asumismallia. Samalla yksityiseen, väliaikaisesti vuokrauskäytössä olevaan asuntokantaan on kohdistettu tukitoimia. Uudet, väliaikaiset mallit eivät voi korvata pitkäjänteistä, kohtuuhintaisen vuokra-asuntotuotannon osuutta kaupunkien asuntotuotannossa.

Korjausvelkaa kurottava umpeen yhteisellä ohjelmalla

Kasvavaa kuntien miljardiluokan korjausvelkaa on kurottava umpeen valtion ja kuntien yhteisellä ohjelmalla. Tässä erityisen kiireellistä on homekoulujen ja muiden julkisten rakennusten sisäilmaongelmien ratkaiseminen. Kuntaliitto kiirehtii ja tukee osaltaan tätä koskevan, maan hallituksen lupaaman, toimenpideohjelman laatimista ja konkreettista toteuttamista. Päätöksiä valtion osallistumisesta tulee tehdä jo budjettiriihessä. Sen osana tulee mahdollistaa Valtion asuntorahaston (VAR) varoista myönnettävät avustukset kuntien infrastruktuurin korjaamiseen.

Tärkeää on myös, että kuntien investointien erilaisia toteutus- ja rahoitusmuotoja, kuten leasing-rahoitusta ja elinkaarimallia, kohdellaan valtion tuki- ja avustusmenettelyissä yhdenvertaisesti.

Sujuva kaavoitus ja riittävä asuntotuotanto kasvaville paikkakunnille on parasta työllisyyspolitiikkaa ja tärkeää myös asumiskustannusten hillinnän kannalta.

Kuntien rakennusten sisäilmaongelmat

Kuntien osalta sisäilmaongelma liittyy oleellisesti rakennuskannan ikärakenteeseen ja käytettyihin rakennustapoihin. Koulurakennuksien kerrosalasta noin 23 % on rakennettu vuosina 1950–1959 ja 33 % on rakennettu vuosina 1960–1979. Merkittävä osa rakennuskannasta on yli 40 vuotta vanhaa. Lisäksi 60- ja 70-luvulla käytettiin runsaasti rakenneratkaisuja, joita nykypäivänä pidetään riskirakenteina. Erityisesti rakennuksen elinkaaren loppuminen näyttää johtavan vääjäämättä sisäilmaongelmiin, joista terveyden kannalta kosteus- ja homevauriot ovat merkittävimpiä osatekijöitä.

Merkittävä osuus kuntien rakennuskannasta on saavuttamassa teknisen käyttöikänsä pään ja suuri määrä rakennuskantaa tulee uusiutumaan. Rakennuskannan uusiutumisen tarve on ratkaistava hallitusti ja samalla tavoitella merkittävää toimintojen ja tilaratkaisujen tehostumista. Rakennuskannan uusiutuminen tarjoaa mahdollisuuden tavoitella terveellisiä ja turvallisia toimitiloja sekä palveluverkkojen ja palvelutoimintojen tehostumista, tehokkaampaa tilankäyttöä ja toimitilaratkaisuja, jotka vastaavat paremmin mm. uuden opetussuunnitelman tarpeisiin, energiatehokkaampia kiinteistöratkaisuja ja kiinteistöjen ylläpitotoiminnan tehostamista.

Kuntien rakennuskannan uudistumisen hallintaa varten tarvitaan hallituskaudet ylittävä "uusi jälleenrakennusohjelma", johon sisällytetään tuki- ja kannustinmekanismeja, joiden avulla ohjataan ja varmistetaan rakennuskannan uusiutumista ja tavoiteltujen hyötyjen toteutumista pitkäjänteisesti.

On valitettavaa, että valtionavustusrahoitusta ei esitetä edelleenkään kohdennettavaksi uusia päiväkotien ja koulujen perustamishankkeita varten.